

I. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **BAJNAI VISELETEK**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport
természeti környezet turizmus
2. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **Bajna**
3. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

települési

tájegységi

megyei

külhoni magyarság

4. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A népviselet állandóan változik, fejlődik. Egyes régi elemek tovább élnek a viseletben, alkalmazkodva az újhoz. Nagymértékben befolyásolja például a helyi szokásokat egy-egy jó ízléssel rendelkező nő vagy férfi újítása. Környezetük eleinte csak figyelemmel kíséri őket, csak később kezdi követni.

Bajnán is így volt. Több éves gyűjtőmunkával, akkor még élő idősektől szedett információ alapján megszereztem a Bajnán végigment változásokat. Napjainkban, a viseleti rendezvényeink fontos eleme ősaink viseletének megjelenítése.

A legnagyobb múltú, legrégebbi öltözetdarabok olyan anyagokból készültek, amelyeket a paraszti háztartás maga is elő tudott állítani, például kender- illetve lenvászonból. A XIX. század elején a kender- és lenföldek termését a család nőtagjai dolgozták fel fonallá, a fonalat maguk szőtték vászonná.

A falusi szövősékek mérete adta meg a végvászón szélességét. Ez meghatározta a belőle varrt ruhanemű formáját is: a ruhát minél kevesebb hulladékkal, egyenes vonalakkal szabták ki. Ezek voltak a T-formájú ingek.

A korábbi századokban férfiak is, nők is a teljes öltözete kitelhetett vászon ruhadarabokból, T-formájú ingből, egyenes, bőszárú gatyából.

A falusi házivászonnál még inkább volt piaca ország-szerte a felföldi lakosság háziiparszerűen előállított lenvászon, azaz gyolcsféleségeinek Bajnán a férfiak az 1920-as években még kendervászon ingekben jártak hétköznap, vasárnap egyaránt.

A kendervászonból készült inget lassan elhagyták. Először az ing nyakát, vállrészét és ujját cserélték gyolcsra, később a mellrészt is.

A nőknél a vászonszoknyák továbbra is fennmaradnak, mint pendelyek és alsószoknyák. Bajnán a háborúig természetesen a háttájiban kendert, amit maguk dolgoztak föl. Két eszköz segítette munkájukat: az egyik a ropka volt, amelyet lábbal hajtottak és így készítették a kenderből fonalat. A másik a guzsaly volt, ehhez kézi segítség kellett: a kenderkócból kézzel húzták ki, majd pödörték a fonalat. Ha mindkettővel rendelkeztek, akkor a guzsalyról rávezették a kendert a ropkára, és az lábbal hajtva föltekerte a fonalat.

Az első öltözetanyagokból való ruhadarabok egyike.

Bajnán készült zöld, kék, bordó selyemből csipkével vagy üveggyönggyel díszítve, a XX. század közepén pedig fekete, bordó, lila bársonyból.

A szoknyák anyaga sem vászon volt már, megjelentek a gyári színes kartonok, flokon anyagok (ezek olcsóbbak voltak, így a szegények is meg tudták venni), szövetek, posztóanyagok. **A női ruházatban** a kartonanyagok voltak népszerűek, részben olcsóságuk miatt. Bajnán inkább köznapi viseletnek számított az ebből készült szoknya.

Ünnepeken selyemből illetve szövetből készült szoknyát hordtak.

A férfiak viseletében megjelentek a posztóruhák, bársonyból készült nadrágok.

Az ilyen posztóruha igen sokáig eltartott.

A tehetősebbek posztóruháját, nadrágját zsinórral díszítették.

A nadrágnak két fajtáját viselték: az egyik csizmába való, szűk, „magyar” nadrág, a másik fajta pantallószerű, oldalt gombokkal ellátott „rajthúzli”.

A posztónadrághoz posztó „mándli” is tartozott.

A mándli kurtaderekú ruhadarab volt. A gallérjának hajtókája kétoldalt kigombolt volt, díszíthették zsinórral, fémgommbal, sőt kerülhetett bele bárányszőr bélés is. A különböző kékposztóból való ruhadarabok, főleg a nadrág és a mándli elsősorban ünnepi viselet volt. A posztókészítésnek nagy múltja volt Tatán. Esztergom szabómesterei pedig kész posztóruháikkal járták az ország vásárait. Legtöbbnek a vőlegényruhája volt egész életen át az ünneplője.

A bajnai ruhákról a legtöbb fénykép a XX. századból származik.

A női szoknyaöltözet a következő volt:

alul - pentő (vászonból készült rövid alsószoknya)

fölötte - télen vattaszoknya (két sor kartonanyag között vattabélés volt)
ez lehetett fehér és színes is

ez fölött - fehér alsószoknya volt vasárnap, hétköznap színes

tetején - szövetből, kékfestőből, kartonból vagy vapér anyagból készült szoknyát hordtak

Vapér: hófehér, finom cérnaanyagból készült, ritkaszövésű volt, ezért jól lehetett keményíteni. Fiatal lányok, asszonyok viseltek ebből készült ruhákat. Az anyagot boltban vásárolták. A szoknyák a fent említett anyagokból készültek. Nem voltak lerakva, csak a felső széle, az ún. „korca” volt húzott, alul két-három zsinór díszítette. A vapér anyagból készült szoknyákon nem volt sem zsinór, sem szalag, hanem 3 soron volt rajta ún. „mízli” (hajtás végén kicsi varrás, letűzés).

A vékony asszonyok az alsószoknyára, a pendelyre, majd később az ingre farpárnát, ún. „pofándlit” (pufándlit) vettek fel, amelyet korcokkal kötöttek magukra.

Ez szélesebb formát adott, jobban emelte a felső szoknyát, amely járás közben szépen ringott. A pofándli először a 30-as években terjedt el a felvidéki Muzslán. A szoknya derekára került az öv vagy gurtni.

A szoknya fölött volt a kötény, amely készült kartonból, festőanyagból. Ezeket hétköznap hordták. Vasárnap fehér vagy fekete kötényt viseltek. A kötényeken 3-4 pár ellenkező irányú lerakást alkalmaztak. Anyaguk lisztér volt, amelynek nagyon jó volt a tartása.

A fényes, vagy más néven „kenyett” kötényt a következőképpen készítették:

Kétfestőből a kötényt megvarrták, sűrű, kocsonyaszerű keményítőt főztek, közben 5 dkg kékítőt kevés vízzel feloldottak és a kihűlt keményítővel összekeverték. Kis fehér festéket is kevertek hozzá, hogy permetkének hasson. Az asztalra rossz ruhát terítettek, erre került a kötény, amelyet egyenletesen kentek be a kékítős keményítővel. Ha megszáradt, újra bekenték, ezt eljárást többször megismételték. Minden szárítás után mángorolták. Száradás után a kötényt tojásfehérjével egyenletesen bekenték. A tojásfehérjével történt kezelés után a kötény igen gyorsan száradt.

A kenyett kötényt csak a színén lehetett kezelni. Ezzel az eljárással sokáig megőrizte eredeti fényét. Rövidderekű, testhezálló szabásuk volt. Készült egyszínű anyagból, de a szoknya anyagával egyező is.

Volt az ún. „egymellű” mellény, amely csipkével volt díszítve.

Később ezt váltotta fel a bársonyból készült, üvegyönggyel díszített. A gyöngyöspruszlikon hátul ún. fark volt, amelyet kívülre tettek és fölötte kötötték meg a kötényt masnira.

Szabásuk: szűk, hosszú ujj, vagy puffos rövid ujjú (fiataloknak).

Rövidderekűak voltak, kívül és belül is hordták. Az idősek főleg kívül viselték. Készültek selyemből, flokonból, szövetből. Gyakran megegyezett a szoknya anyagával.

A háború után jött divatba a „majka”, amely nem volt bekötve. Elöl végig gombos volt, alul körben az anyagával megegyező, széles fodor díszítette.

A blúzok gallér nélküliek voltak. Nyaknál kezdődött a gombolás, amelyet keskeny csipke díszített, vagy 4-6 soros üvegyöngysort viseltek egészen a nyakukhoz simulva.

A lányok, asszonyok ruháit ebben az időben helyben varrták: A hozzávaló anyagokat Esztergomban, Farkas Festőnél vásárolták. A bársonyanyagokat főleg a párkányi vásárokon szerezték be.

Konty kartonanyagból készült, mert jól lehetett keményíteni. A négyzet alakú beszegett anyag 3 sarkára csipkét varrtak, sarkosra hajtották, a sima került belülré.

Ez alá hajtogatott újságot tettek, hogy tartósabb legyen.

A **kezükben** vasárnap nagy hímzett zsebkendőt tartottak, ezt imakönyvvel összefogva vitték a templomba.

A **lábukon** csíkos harisnyát hordtak, amelyet Zsámbékon a piacon vásároltak. Ezt később fehér vagy barna pamutharisnya váltotta fel.

A **vállukra** terített kendő készülhetett fehér vapér anyagból, széles csipkével, vagy a sarkait hímezték ki. Később rózsás selyem vagy kasmíryananyagból készültet viseltek, amelyet körben rojtok díszítettek.

A menyasszony ruhájának szabása megegyezett az előzőekkel, csak anyagában különbözött.

Készült fehér, mintás tükörselyemből, világos rózsaszínű vagy kék selyemből. A fejére először közel a homlokhoz aranyfüstlemezzel díszített vékony rozmaringos orut tettek. Ez az ún. szűzkoszorú.

Ezután jött a több szálból álló mirtuszkoszorú. A fej hátsó, szabadon maradt részére fehér vagy a ruha színének megfelelő szalagból masnit tűztek. A masni két szabadon lógó szára leért egészen a derekáig, így lényegében koszorú fődte az egész fejet. A mirtuszkoszorút dúsan díszítették aranyfüstlemezsel.

A férfiak ünnepen priccses nadrágban jártak, amelyet bőrcsizmával hordtak.

A mellény posztóanyagból készült.

Alatta kigalléros fehér ing volt. Erre került a melleskötény, majd a kabát, amely a nadrág anyagával egyezett meg.

Fejükön nagy karimájú kalap volt. A regrutáknak (azok a fiatal férfiak, akik a sorozáson alkalmassá váltak katonának) sokszínű szalag díszítette a kalapját egészen a bevonulásig.

Nagyon szép viselet volt Bajnán lányoknak a rózsaszín alapon fekete pettyes anyagból készült szoknya fehér blúzzal és gyöngyös pruszlikkal. Ezt nevezték „**halszemes**” ruhának. Az 50-es években és a 60-as években ebben táncoltak a táncsoport lányai.

Ugyanebben a korban (50-es években) jött divatba a kékfestő anyagból készült szoknya, amelyet nagylányok, fiatalasszonyok (menyecskék) viseltek. Hozzá fekete bársonyból készült mellényt hordtak, melyet gazdagon díszítettek ezüstszerű apró üvegyöngyökkel.

A férjhezmenetel után a fejükre kontyot kötöttek, melyet egymásnak elkészítettek (piros alapon fehér pöttyös anyagból).

Ezt a ruhát fehér köténnyel viselték a templomban és a délutáni litánián (vagy ahogy Bajnán mondják létánián). Utána feketére cserélték és így sétálgattak a faluban.

Mai rendezvényeken is ezekkel a ruhákkal találkozunk.

5. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Bajnán 2008-tól a Viseletek Napi rendezvények által feléledt a falu népviselete.

Jelenlegi civil szervezetek nagyon fontosnak tartják, hogy az eredeti bajnai népviseletben mutatkozzanak.

A bajnai konty kötése egyedülálló volt a környéken.

Azok az idős emberek (Dics Lászlóné, Frei Béláné, Kender Lászlóné) akik az adatokat elmondták már eltávoztak.

